

Кирильчук І.А.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ПРИНЦИП НАЙКРАЩОГО ВРАХУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ МІСЦЯ ЇЇ ПРОЖИВАННЯ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

Статтю присвячено висвітленню поняття та змісту принципу «найкращого врахування інтересів дитини» під час визначення її місця проживання відповідно до усталеної судової практики. Автором проведено огляд наукових підходів до розуміння поняття та змісту принципу «забезпечення найкращих інтересів дитини». Обґрунтовано, що у науковій літературі превалював підхід, відповідно до якого головною складовою досліджуваного принципу є презумпція того, що найкращим інтересам дитини відповідає її перебування, проживання з матір'ю. Доведено, що крізь призму міжнародного законодавства та практики Європейського суду з прав людини такий підхід поступово поступається концепції рівності обох батьків, а за наявності певних обставин – й інших родичів дитини.

На підставі аналізу положень Конституції та законів України розкрито законодавчий зміст принципу забезпечення найкращого врахування інтересів дитини в діяльності державних органів, прийнятті ними рішень щодо дитини, включаючи рішення про визначення місця проживання дитини. Аргументовано, що сучасний підхід законодавця до визначення змісту досліджуваного принципу ґрунтується на таких засадах міжнародного права, як рівність батьків та другорядність їх інтересів, якщо вони не в повній мірі узгоджуються з інтересами дитини.

Автором з'ясовано зміст принципу забезпечення врахування найкращих інтересів дитини під час визначення місця проживання на підставі аналізу судової практики в справах відповідної категорії. Встановлено, що у судовій практиці превалює підхід переважного права на визначення місця проживання дитини з батьками або одним із батьків. З'ясовано, що у судовій практиці принцип забезпечення найкращих інтересів дитини під час визначення її місця проживання переважає перед принципом рівності прав батьків щодо дитини та презумпцією на користь матері.

Ключові слова: найкращі інтереси дитини, місце проживання, рівність прав батьків, презумпція на користь матері, судова практика.

Постановка проблеми. Одним із дискусійних питань у цивільному та сімейному праві є питання щодо визначення поняття та змісту принципу найкращого врахування інтересів дитини під час вирішення будь-яких справ, що стосуються дитини. Цей принцип закладено в окремих положеннях Конституції України та міжнародних актах.

Зокрема, статтею 52 Конституції України гарантовано рівність прав дитини незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним [1].

У свою чергу Конвенція про права дитини визначає сім'ю основним осередком суспільства і природним середовищем для зростання і благополуччя всіх її членів і особливо дітей, а тому саме сімейним формам виховання мають бути надані необхідні захист і сприяння, з тим щоб вона могла повністю покласти на себе зобов'язання в рамках суспільства, визнаючи, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зрос-

тати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння [2].

Таким чином, як слідує з наведених вище норм, принцип забезпечення найкращих інтересів для дитини виражається через такі засади, як рівність, пріоритетність сімейних форм виховання, забезпечення всебічного та гармонійного розвитку дитини та ін. Водночас на практиці можуть виникати ситуації, за яких реалізація принципу «найкращих інтересів дитини» потребує диференційованого підходу, який, з урахуванням конкретних життєвих обставин, буде застосований під час вирішення питань щодо прав дитини, включаючи визначення місця проживання дитини.

Отже, проведення аналізу судової практики у справах щодо визначення місця проживання дитини дасть змогу систематизувати підходи до розуміння принципу «врахування найкращих інтересів дитини» під час визначення місця проживання такої дитини.

Стан дослідження. Зміст принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, у тому числі під час визначення місця проживання дитини, досліджувався в роботах багатьох науковців. Зокрема, ця проблема вивчалась такими вченими, як Г.О. Гаро, А.М. Мамульчик, Ж.В. Петрочко, О.М. Спектор, Т.С. Томляк та інші. Водночас деякі з цих досліджень потребують актуалізації, зокрема з урахуванням нових підходів, застосованих у судовій практиці.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є визначення поняття та змісту принципу забезпечення найкращих інтересів дитини під час визначення місця проживання дитини у судовому порядку. Для реалізації цієї мети у статті виконано такі завдання: 1) проведено огляд наукових підходів до розуміння поняття та змісту принципу «забезпечення найкращих інтересів дитини»; 2) розкрито законодавчий зміст цього принципу; 3) з'ясовано зміст принципу забезпечення врахування найкращих інтересів дитини під час визначення місця проживання на підставі аналізу судової практики в справах відповідної категорії.

Виклад основного матеріалу. Принцип щодо врахування найкращих інтересів дитини є засадничим положенням під час вирішення будь-яких питань, що стосуються прав та інтересів дитини. При цьому у науковій літературі висловлюються різні точки розу з приводу розуміння поняття та змісту цього принципу.

Зокрема, досліджуючи зміст принципу «врахування найкращих інтересів дитини», деякі науковці доходять висновку, що цей принцип є комплексним керівним принципом, що стосується питання про місце і роль, а також думки, права, а також потреби дитини під час судових розглядів та процесів, альтернативних судовому розгляду. Причому, особливістю цього принципу є те, що він має застосовуватися до всіх способів, якими діти можуть, з будь-якої причини та у будь-якій якості, контактувати з усіма компетентними органами та службами, що беруть участь у вирішенні питань, пов'язаних з правами, інтересами та свободами дитини; такий принцип спрямований на забезпечення того, щоб у процесі вирішення будь-яких питань щодо дитини повністю дотримувалися права та інтереси дитини з урахуванням рівня зрілості та її розуміння дитини, а також обставин конкретної ситуації, в якій опинилася дитина [3, с. 23].

З наведеного складно встановити, у чому саме полягає зміст принципу «врахування найкращих інтересів дитини», які елементи включає цей

принцип та які дії чи поведінка по відношенню до дитини вважаються такими, що відповідають найкращим її інтересам.

З цього приводу Ж. Петрочко та Н. Датченко зазначають, що сутність концепції «найкращі інтереси дитини», необхідно розглядати у мультидисциплінарності і динамічності розвитку. Вчені вважають, що філософське підґрунтя цієї концепції базується на визнанні факту суб'єктності дитини, що передбачає певну рефлексію дитини щодо подій, які з нею трапляються, і середовища, у якому вона знаходиться. На думку науковців, принцип найкращих інтересів дитини забезпечує дитині можливість для цієї рефлексії, наголошуючи на врахуванні особливостей розвитку дитини, а також думки дитини й дітей у цілому щодо подій і рішень, які їх стосуються; розвиток концепції «найкращі інтереси дитини» справедливо пов'язують із переосмисленням ролі та прав дитини, закріплених у низці міжнародних правових документів [4, с. 156].

Можна дійти висновку, що одним із важливих складових елементів досліджуваного принципу, який ураховується в залежності від віку дитини, ступеня її психічного та розумового розвитку, це думка та бажання самої дитини щодо вирішення того чи іншого питання, яке стосується її прав та інтересів. Зокрема, в разі встановлення місця проживання дитини, виходячи з положень ст. 29 Цивільного кодексу України [5] та ст. ст. 160-161 Сімейного кодексу України [6], думку дитини про те, з ким із батьків вона хоче проживати, враховується, починаючи з 10-річного віку.

У свою чергу А.М. Мамульчик до елементів змісту принципу найкращого забезпечення прав дитини відносить те, що він передбачає пріоритетне врахування особами, які несуть відповідальність за дитину (батьками, законними представниками дитини, органами влади, судом та іншими особами) під час вчинення дій або прийняття ними рішень, інтересів дитини, тобто створенні найкращих умов, необхідних для її утримання, забезпеченні потреб у благах, що сприятимуть гармонічному, здоровому і нормальному розвитку такої дитини як особистості у фізичний, розумовий, моральний, духовний і соціальний сферах [7, с. 254].

При цьому О.В. Губанова вважає, що крізь призму конституційно-правового та міжнародно-правового регулювання у категорію «the best interests of the child» («найкраще забезпечення прав дитини») закладено підґрунтя захисту прав дитини у судовому порядку, виходячи з принципу

рівності, який означає, що всі діти мають рівні права, у своїх правах є рівними з іншими людьми, є рівними перед законом та судом, проте, з огляду на їх вразливий стан потребують диференціації правового регулювання та позитивної дискримінації, що має бути враховане судом [8, с. 19–20].

Таким чином, основними складовими принципу «врахування найкращих інтересів дитини» відповідно до сучасної правової доктрини вважаються: відношення самої дитини до ситуації, що склалася, врахування думки та бажання дитини щодо вирішення того чи іншого питання, з урахуванням її віку, розумового та психічного розвитку; перевага у вирішенні питань щодо дитини на користь близьких родичів дитини (батька, матері, дідуся або бабусі, повнолітніх братів чи сестер тощо); дотримання засад рівності у реалізації дитиною своїх прав; забезпечення дотримання найкращих матеріальних умов, культурно-виховних, освітніх та ін.

У Законі України «Про охорону дитинства» під забезпеченням найкращих інтересів дитини розуміються дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити [9].

При цьому аналіз судової практики в справах про встановлення місця проживання дитини дає підстави для висновку, що суди надають різне тлумачення цього принципу, залежно від життєвих обставин та кожної конкретної ситуації, що склалася.

Так, наприклад, у справі № 356/417/17 суди вирішували питання про визначення місця проживання дитини з бабусею, оскільки Служба у справах дітей та сім'ї просила під час вирішення справи виходити з позиції максимального забезпечення та захисту прав неповнолітньої дитини, зазначила, що проживання з бабою забезпечить дитині належні умови та психологічний комфорт, оскільки батько має іншу сім'ю і не приділяє належної уваги свої дочці.

Ця справа декілька разів розглядалася у судах різних інстанцій і врешті була передана на розгляд Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, який у постанові від 1 грудня 2021 року став на сторону батька дитини, відмовивши у задоволенні позову бабусі про встановлення місця проживання дитини з нею.

Суд мотивував своє рішення тим, що з аналізу норм національного законодавства (ст. 52 Конституції України, ст. 29 Цивільного кодексу України, ст. ст. 160–161 Сімейного кодексу України), а також положень міжнародних договорів, можна встановити закріплення переважного права на визначення місця проживання дитини з батьками (одним із батьків), що кореспондується з обов'язком батьків забезпечувати найкращі інтереси дитини, здійснювати захист прав та інтересів своїх дітей. Тому у спорі між батьками визначаються найкращі інтереси дитини, а в разі неможливості визначення таких найкращих інтересів підлягають застосуванню такі способи захисту як позбавлення батьківських прав, а також відібрання дитини без позбавлення батьківських прав.

Суд наголосив, що саме батьки виконують й представницькі функції дитини; неповнолітня особа бере участь у цивільних та інших правовідносинах через свого представника, який діє/повинен діяти в інтересах такої неповнолітньої особи; саме по собі позбавлення дитини законного представника створює ситуацію правової невизначеності, коли відсутня та особа, яка вправі звернутися в інтересах дитини до будь-якої іншої особи.

Верховний Суд дійшов висновку про те, що дитина може бути передана бабі/дідові у разі її відібрання у батьків без позбавлення їх батьківських прав, проте з таким позовом має право звернутися орган опіки та піклування, а також суд може вирішити таке питання під час вирішення спору між батьками про визначення місця проживання дитини у разі, якщо встановить, що жоден із батьків не може створити дитині належних умов для виховання та розвитку [10].

Проте, з такими висновками Верховного Суду не погодився один із суддів Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, виклавши свої міркування в Окремій думці на вищерозглянуту постанову. Зокрема, суддя наголосив, що підхід до вирішення сімейних спорів за участі дитини змінюється, як у національному, так і у міжнародному праві, оскільки є широкий консенсус на підтримку ідеї про те, що регулюванням сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини (Конституція України, ст. ст. 3, 9, 18 Конвенції про права дитини, ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ)).

У своїй Окремій думці суддя зазначив, що ця справа стосується інтересів дитини, тому

результат судового розгляду має бути спрямований на захист найкращих інтересів дитини. Зокрема, з урахуванням підстав, змісту позову, встановлених обставин справи, норм національного права та практики ЄСПЛ Верховному Суду необхідно було з'ясувати, чому віддати перевагу: переважному праву батька на проживання з дитиною чи найкращим інтересам дитини.

З урахуванням положень ст. 163 СК України Суддя зазначив, що для всіх дій чи рішень щодо дітей необхідно забезпечити найкращі інтереси дитини замість «презумпції на користь матері» чи «рівності прав та обов'язків батьків стосовно дитини».

Водночас, що у цій справі у суддів Першої судової палати у складі Верховного Суду з урахуванням практики ЄСПЛ виникли різні підходи щодо тлумачення норм матеріального права (їх системного тлумачення), які регулюють визначення місця проживання неповнолітньої дитини, можливість (неможливість без позбавлення батьківських прав батька) визначити місце проживання дитини з бабусею, якщо це відповідає її інтересам.

Суддя також зазначив, що відповідач, батько дитини, який на час розгляду та ухвалення рішення у справі, не був позбавлений батьківських прав, не спростував висновок психолога про те, що дитина прив'язана до бабусі, її чоловіка та тітки, яких вважає своєю сім'єю, її небажання проживати з батьком і спілкуватися з ним. Крім того, на визначенні місця проживання дитини з бабусею наголосив і орган опіки та піклування, який врахував особисту думку дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя та інтересів. До того ж, згідно з матеріалами справи на час ухвалення оскаржуваного рішення суду дитина протягом трьох років проживає з бабусею, з відповідачем не спілкується, відповідач на засідання органу опіки та піклування не з'являвся, причини не повідомляв, на запрошення психолога з'явитися для проведення консультації також не з'явився [11].

З вищенаведеної практичної ситуації вбачається, що судова практика складається на користь підходу, відповідно до якого пріоритетним є місце проживання дитини з одним із батьків, якщо вони не позбавлені батьківських прав; вважається, що інші родичі, включаючи діда та бабу, не мають права навіть звертатися з позовом до суду для визначення місця проживання дитини з ними. Проте, якщо батьки позбавлені батьківських прав, а інший родич є законним опікуном дитини,

то останній має право на звернення до суду для визначення місця проживання дитини.

При цьому, визначаючи місце проживання малолітньої дитини з одним із батьків, суди визначають або за місцем проживання матері чи батька, або за конкретною адресою. Такий висновок, зокрема, зроблений у постанові Верховного Суду від 3 травня 2018 року у справі № 607/1091/16-ц [12].

Крім того, огляд судової практики показує, що суди, застосовуючи положення ст. 161 Сімейного кодексу України щодо врахування думки дитини при визначенні її місця проживання, не абсолютизують таку думку та не вважають її визначальним фактором при застосуванні принципу врахування найкращих інтересів дитини [13].

У низці судових рішень, зокрема, у постановках від 21 травня 2020 року у справі № 587/2134/17 [14] та від 14 липня 2020 року у справі № 127/28537/18 [15], Верховний Суд наголошує, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів самої дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, і насамперед повинні бути визначені та враховані інтереси дитини з огляду на об'єктивні обставини спору, а вже тільки потім права батьків.

Таким чином, до важливих складових елементів принципу найкращого врахування інтересів дитини під час визначення її місця проживання у судовій практиці віднесено: можливість створення одним із батьків найкращих умов для гармонійного розвитку дитини, здійснення належного виховання дитини, забезпечення найкращих умов для отримання освіти тощо.

Під час вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини до інших обставин, що мають істотне значення, які мають бути враховані відповідно до ст. 161 СК України, Верховний Суд також відносить: особисті якості батьків; стосунки між кожним із батьків і дитиною; можливість створення дитині умов для виховання та розвитку. До такого висновку Верховний Суд дійшов, наприклад, у постанові від 8 квітня 2020 року під час розгляду у касаційному порядку справи № 205/1621/18 [16].

При цьому, важливо наголосити, що матеріально-побутове забезпечення батьків ураховується судами, проте не є визначальним, а оцінюється в сукупності з іншими критеріями, зокрема ставленням батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, у тому числі обов'язків щодо виховання дитини, особистою прихильністю дитини до кожного з них, віком дитини, а також з огляду на найкраще забезпечення інтересів дитини. Такий висновок, наприклад, міститься

у постановках Верховного Суду від 14 листопада 2018 року у справі № 463/3301/16-ц [17] та від 4 грудня 2019 року у справі № 219/11516/17 [18].

Також той факт, що один з батьків створив нову сім'ю, не може оцінюватися як негативна обставина, яка унеможливило визначення місця проживання дитини з тим із батьків, за умови, що дотримано інші фактори, які складають найкращі інтереси дитини – наявність належних умов виховання дитини, добрі стосунки з дитиною та ін. З цього приводу в постанові від 17 квітня 2019 року у справі № 645/4582/16-ц [19] Верховний Суд зробив висновок, що зростання в повній сім'ї відповідає інтересам дитини.

Цікавий висновок щодо врахування найкращих інтересів дитини міститься у постановках Верховного Суду від 6 червня 2019 року у справі № 495/2106/17 [20] та від 30 жовтня 2019 року у справі № 352/2324/17 [21]. У цих справах було встановлено, що батьки фактично перебувають у рівних умовах, оскільки мають однакові матеріальні можливості та однакове ставлення до своїх батьківських обов'язків та, крім того, дитина однаково добре відносилась до обох батьків. Суди, визначаючи місце проживання дитини за таких однакових умов визначили з тим із батьків, яким створено більш сприятливі умови для проживання дитини, тобто фактичні, а не уявні, можливі гіпотетично.

Отже, конкретно-визначений зміст принципу врахування найкращих інтересів дитини під час визначення її місця проживання залежить від багатьох факторів, у числі яких: вік дитини, її ставлення до одного з батьків або законних опікунів, думка самої дитини, яка досягла 10-річного віку, ставлення батьків до виконання ними своїх батьківських обов'язків, відносини між батьками та дитиною та ін.

Деякі науковці пропонують закріпити на законодавчому рівні визначення принципу правого забезпечення найкращих інтересів дитини та аспекти, які можна буде враховувати під час розгляду справи за участю дитини для врахування її найкращих інтересів [22, с. 77].

Проте з такою пропозицією можна погодитися лише частково, зокрема, можна визначити у законодавстві певні найбільш типові умови визначення місця проживання дитини з урахуванням найкращих інтересів дитини (вік дитини, думка самої дитини тощо). Однак, передбачити всі життєві ситуації неможливо, а тому в будь-якому разі суд, вирішуючи питання про встановлення місця проживання дитини, виходячи з її

найкращих інтересів, має оцінити всі обставини в сукупності.

Поряд з цим, доцільною видається пропозиція Ж.В. Петровича, яка на підставі аналізу законодавства Великої Британії стосовно дітей, вважає за необхідне запровадити міжвідомчий тренінг з різними групами фахівців із громадських, державних та незалежних організацій: тими, хто працює безпосередньо з дітьми, які потребують допомоги (наприклад, терапевти, клінічний та загальний медичний персонал, працівники центрів сім'ї, вчителі, співробітники відділу загальної освіти, соціальні працівники (включаючи постійний та денний персонал) та прийомні батьки; тими, хто працює у службах для дорослих, які мають відношення до дитячого добробуту (наприклад, персонал психіатричних установ та закладів роботи з інвалідами, працівники служби умовного покарання неповнолітніх злочинців); всіма тими, хто контактує або надає допомогу дітям (наприклад, денні вихователі, поліцейські, співробітники відділів житлових питань, відділів дозвілля та служби у справах молоді) [23, с. 73].

Висновки. Таким чином, зміст принципу «врахування найкращих інтересів дитини» відповідно до сучасної правової доктрини включає такі основні елементи: відношення самої дитини до ситуації, що склалася, врахування думки та бажання дитини щодо вирішення того чи іншого питання, з урахуванням її віку, розумового та психічного розвитку; перевага у вирішенні питань щодо дитини на користь близьких родичів дитини (батька, матері, дідуся або бабусі, повнолітніх братів чи сестер тощо); дотримання засад рівності у реалізації дитиною своїх прав; забезпечення дотримання найкращих матеріальних умов, культурно-виховних, освітніх та ін.

Аналіз судової практики у справах щодо визначення місця проживання дитини дає підстави дійти висновку, що суди в зміст принципу «врахування найкращих інтересів дитини»кладають таке значення: виключне та переважне право одного з батьків дитини на визначення місця проживання з ним дитини за умови, що батьки не позбавлені батьківських прав; вік дитини та її ставлення до одного з батьків або законних опікунів; думка самої дитини, яка досягла 10-річного віку; ставлення батьків до виконання ними своїх батьківських обов'язків; відносини між батьками та дитиною; можливість створення одним із батьків найкращих умов для гармонійного розвитку дитини, здійснення належного виховання дитини, забезпечення найкращих умов для отримання освіти тощо.

Не мають вирішального значення для суду та оцінюються останнім у сукупності з іншими обставинами справи під час вирішення питання про визначення місця проживання дитини: думка дитини, якщо її психологічний або розумовий роз-

виток не дають підстав стверджувати, що дитина може визначити найкращий для себе варіант; матеріальне становище батьків; факт створення одним з батьків нової родини; наявність або відсутність у одного з батьків власного житла тощо.

Список літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Гаро Г. О., Спектор О. М., Савицька С. Є. та ін. Найкращі інтереси дитини у цивільному провадженні (серія методичних рекомендацій «Адвокат дитини»). Х. : Фактор, 2020. 96 с.
4. Петрович Ж., Датченко Н. Забезпечення найкращих інтересів дитини як пріоритет надання соціальних послуг сім'ям з дітьми. *Management*. 2021. № 5(41). Vol. 1. С. 150–157.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
7. Мамульчик А. М. Принцип найкращого забезпечення прав дитини як основний принцип адміністративно-правового забезпечення статусу дитини, розлученої з сім'єю. *Юридична наука*. 2020. № 2(104). С. 248–257.
8. Губанова О. В. Найкраще забезпечення інтересів дитини як принцип визначення місця її проживання. *Форум Права*. 2020. № 62(3). С. 18–28.
9. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 1 грудня 2021 року в справі № 356/417/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101913161>
11. Окрема думка судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду на постанову Верховного Суду від 01 грудня 2021 року у справі №356/417/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102221806>
12. Постанова Верховного Суду від 3 травня 2018 року у справі № 607/1091/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73837289>
13. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах зі спорів щодо визначення місця проживання дитини та відібрання дитини без позбавлення батьківських прав: рішення, внесені до ЄДРСР, за 2018 рік – липень 2022 року. Ліга-Закон. 2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/vss00942?an=1>
14. Постанова Верховного Суду від 21 травня 2020 року у справі № 587/2134/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89509365>
15. Постанова Верховного Суду від 14 липня 2020 року у справі № 127/28537/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90591139>
16. Постанова Верховного Суду від 8 квітня 2020 року у справі № 205/1621/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88739462>
17. Постанова Верховного Суду від 14 листопада 2018 року у справі № 463/3301/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78008148>
18. Постанова Верховного Суду від 4 грудня 2019 року у справі № 219/11516/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86468244>
19. Постанова Верховного Суду від 17 квітня 2019 року у справі № 645/4582/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82034438>
20. Постанови Верховного Суду від 6 червня 2019 року у справі № 495/2106/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82264465>
21. Постанови Верховний Суд від 30 жовтня 2019 року у справі № 352/2324/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86105207>
22. Томляк Т. С. Генезис принципу забезпечення найкращих інтересів дитини в міжнародному праві. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія Право*. 2021. Вип. 36. С. 72–80.
23. Петрович Ж. В. Найкращі інтереси дитини: сутність і шляхи забезпечення. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 70–74.

Kyrylchuk I.A. THE PRINCIPLE OF THE BEST CONSIDERATION OF THE INTERESTS OF THE CHILD WHEN DETERMINING ITS PLACE OF RESIDENCE IN THE JUDICIAL PROCEDURE

The article is devoted to highlighting the concept and content of the principle of “best consideration of the child’s interests” when determining the child’s place of residence in accordance with established judicial practice. The author reviewed scientific approaches to understanding the concept and content of the principle of “ensuring the best interests of the child”. It is substantiated that in the scientific literature the approach prevailed, according to which the main component of the researched principle is the presumption that the best interests of the child are met by its stay, living with the mother. It has been proven that through the prism of international legislation and the practice of the European Court of Human Rights, this approach gradually gives way to the concept of equality of both parents, and in the presence of certain circumstances, other relatives of the child.

Based on the analysis of the provisions of the Constitution and laws of Ukraine, the legislative content of the principle of ensuring the best consideration of the child’s interests in the activities of state bodies, their decision-making regarding the child, including the decision to determine the child’s place of residence, was revealed. It is argued that the legislator’s modern approach to determining the content of the studied principle is based on such principles of international law as the equality of parents and the secondary nature of their interests, if they are not fully consistent with the interests of the child.

The author clarified the content of the principle of ensuring that the best interests of the child are taken into account when determining the place of residence based on the analysis of court practice in cases of the corresponding category. It has been established that the approach of the preferential right to determine the place of residence of the child with the parents or one of the parents prevails in court practice. It was found that in judicial practice, the principle of ensuring the best interests of the child when determining his place of residence prevails over the principle of equal rights of parents in relation to the child and the presumption in favor of the mother.

Key words: *the best interests of the child, place of residence, equal rights of parents, presumption in favor of the mother, case law.*